

GRAMMATIKVERMITTLUNG IM FSU

Andijon davlat chet tillari insituti

Xorijiy til va adabiyoti nemis tili yo'nalishi

402-guruh talabasi Mamadaliyeva O'g'iloy

Ilmiy rahbar Ismanova Odinaxon

Annotatsiya: Ushbu maqolada chet tilini o'qitishda grammatikani o'rgatishning metodik yondashuvlari, o'quvchining yoshiga mos metodlar, didaktik tamoyillar va zamonaviy vositalar haqida so'z yuritiladi. Deduktiv va induktiv yondashuvlar, kommunikativ metod va raqamli vositalar orqali grammatikani tushunarli va faol o'rgatish yo'llari tahlil qilinadi. Grammatikani o'rgatish jarayonida o'qituvchining roli, o'quvchining ishtiroki va baholash masalalari ham yoritiladi.

Kalit so'zlar: grammatika, chet tili, o'qitish metodlari, kommunikativ yondashuv, didaktika, baholash, raqamli vositalar

Аннотация: В данной статье рассматриваются методические подходы к обучению грам

матике на уроках иностранного языка. Особое внимание уделяется выбору методов с учётом возраста учащихся, принципам преподавания, роли учителя и активному участию учеников. Также анализируются дедуктивный и индуктивный подходы, коммуникативная методика и использование цифровых инструментов для эффективного усвоения грамматического материала.

Ключевые слова: грамматика, иностранный язык, методы обучения, коммуникативный подход, дидактика, оценивание, цифровые инструменты

Abstract: This article explores methodological approaches to teaching grammar in foreign language instruction. It focuses on age-appropriate methods, didactic

principles, the role of the teacher, and active learner participation. The article also analyzes deductive and inductive approaches, communicative techniques, and the integration of digital tools to enhance grammar acquisition in the classroom.

Keywords: grammar, foreign language, teaching methods, communicative approach, didactics, assessment, digital tools

Grammatik ist ein unverzichtbarer Bestandteil des Fremdsprachenunterrichts.

Grammatika — bu chet tilini o'rganish jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Chet tilini puxta o'zlashtirish uchun o'quvchi tilning tuzilishi — ya'ni grammatik qonuniyatlarini anglab yetishi zarur. An'anaviy yondashuvlarda grammatikani alohida, izolyatsiyalangan tarzda o'rgatish ustuvor bo'lgan bo'lsa, bugungi zamonaviy FSU (Fremdsprachenunterricht) — chet tili darslarida kommunikativ yondashuv asosiy o'rinni egallamoqda. Zamonaviy darslarda grammatikani faqat qoida sifatida emas, balki muloqot vositasi sifatida o'rgatish muhimdir. Chunki: „Grammatik ist kein Selbstzweck, sondern ein Mittel zur Kommunikation.“ Grammatika – bu o'z-o'zidan maqsad emas, balki muloqotga xizmat qiluvchi vositadir.

1. Grammatikani o'rgatishning ikki asosiy yo'li (Zwei Hauptmethoden der Grammatikvermittlung).

1. Deduktiv yondashuv (deduktiver Ansatz):

Qoidani o'qituvchi tushuntiradi, keyin mashqlar orqali mustahkamlanadi.

Misol: „Das Perfekt wird mit dem Hilfsverb haben oder sein gebildet.“

So'ngra: „Ich bin nach Hause gegangen.“

Bu yondashuv an'anaviy, tizimli va tartibli bo'lib, yuqori sinf o'quvchilariga mos tushadi.

2. Induktiv yondashuv (induktiver Ansatz):

O'quvchilar misollar orqali qoida kashf etishadi.

Dars: Dialogdan „Ich habe gegessen“, „Er hat gespielt“ kabi jumlar beriladi.

O'quvchilar: „Demak, haben + Partizip II ishlatiladi“ degan xulosaga kelishadi.
Bu metod ko'proq interaktiv va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi.

2. Grammatikani kontekstda o'rgatish (Grammatik im Kontext).

Grammatika alohida emas, balki real matnlar, suhbatlar, topshiriqlar ichida berilishi kerak. Misol: „Einkaufen im Supermarkt“ mavzusida dars davomida fe'llarning zamonlari (Präsens, Perfekt) amaliy qo'llaniladi. Bu o'quvchiga grammatikani amaliy hayot bilan bog'lash imkonini beradi: Til – bu aloqa vositasi, grammatik esa uning poydevoridir.

1. Grammatikani o'rganishning roli (Die Rolle der Grammatik). Grammatik ist das Fundament jeder Sprache. Ohne Grammatik kann man zwar Wörter kennen, aber keine korrekten Sätze bilden. Grammatika — bu har qanday tilning poydevori. Grammatikasiz inson so'zlarni bilishi mumkin, lekin to'g'ri gap tuza olmaydi. Chet tilini o'rganishda grammatika til strukturasi haqida bilim beradi va o'quvchining fikrini to'g'ri ifodalashiga yordam beradi.

„Grammatik ist nicht alles, aber ohne Grammatik ist alles nichts.“

2. Grammatikani qanday o'rgatish kerak? (Wie soll man Grammatik vermitteln?)

Deduktiver Weg – Deduktiv yo'l:

O'qituvchi grammatik qoidani tushuntiradi

So'ngra mashqlar (Übungen) orqali mustahkamlanadi

Klassik usul: „Das ist die Regel, jetzt üben wir!“

Induktiver Weg – Induktiv yo'l:

O'quvchi misollar asosida qoidani o'zi topadi

Misollar orqali fikrlash (entdeckendes Lernen)

Aktiv ishtirok va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi

Kommunikativer Ansatz – Kommunikativ yondashuv:

Grammatikani haqiqiy hayotiy muloqotda qo'llash

Dialoglar, rolli o'yinlar, suhbatlar orqali grammatikani o'zlashtirish

3. Grammatikani osonlashtirish usullari (Methoden zur Vereinfachung).

Bewegungsspiele – harakatli o'yinlar orqali (masalan, fe'llarni harakat bilan ifodalash)

Bilder und Symbole – rasm va belgilar orqali tushuntirish

Grammatik-Poster und Mindmaps – vizual yondashuv

Grammatikwürfel – grammatika kubiklari bilan o'yin

Digitale Tools – Quizlet, Kahoot, Wordwall kabi onlayn vositalar orqali o'rganish

4. Darsda qo'llanilishi mumkin bo'lgan misollar (Anwendbare Beispiele im Unterricht).

„Was hast du gestern gemacht?“ – Perfekt zamonini o'rganiladi

O'quvchilar shaxsiy hayoti haqida gapirib, grammatika avtomatik qo'llaniladi

Rollenspiele: „Im Restaurant“ – zamonlar, artikellar, fe'llarning shakllari tabiiy qo'llaniladi.

5. O'quvchi yoshiga qarab yondashuv (Altersgerechter Zugang zur Grammatik). Grammatikani o'rgatishda o'quvchining yoshi, darajasi va ehtiyoji hisobga olinishi kerak.

Boshlang'ich sinflarda (im Anfangsunterricht). Grammatikani bevosita atama bilan emas, balki misol va amaliyot orqali tushuntirish zarur. Masalan: „Ich bin Anna. Ich habe einen Ball.“ Bu yerda o'quvchi „haben“ va „sein“ fe'llarini kontekstda tushunadi, qoida esa keyin keladi.

O'rta va yuqori sinflarda (in höheren Klassen). Grammatik tushunchalarini atama bilan birga berish mumkin: z.B. Konjunktiv II, Passiv, Relativsätze. O'quvchilar nazariyani tahlil qila olishlari va amaliy qo'llashlari lozim.

Differenzierung ist wichtig!

Farqlashtirib o'qitish muhim!

6. O'qituvchining roli (Die Rolle der Lehrkraft).

O'qituvchi grammatikani Qiziqarli va tushunarli shaklda yetkazishi kerak; O'quvchining faolligini rag'batlantirishi kerak;

Har bir mavzuni hayotiy vaziyat bilan bog'lashi kerak:

„Wofür brauche ich diese Grammatik?“ — O'quvchi grammatikani nima uchun kerakligini his qilishi kerak. Shu sababli: Der Lehrer ist nicht nur ein Erklärer, sondern ein Lernbegleiter. O'qituvchi faqat tushuntiruvchi emas, balki o'rganish yo'lidagi yo'l boshchidir.

7. Baholash va refleksiya (Bewertung und Reflexion). Chet tilidagi grammatikani o'rganishda baholash ham yondashuvga mos bo'lishi zarur.

Formativ baholash (yo'l-yo'lakay): mashqlar, og'zaki javoblar, mini testlar orqali

Summativ baholash (yakuniy): grammatik testlar, yozma ishlar, dialoglar

O'quvchi o'zini baholashi (Selbstevaluation). Ich kann einen Satz im Perfekt bilden. Ich verstehe den Unterschied zwischen „weil“ und „obwohl“.

8. Zamonaviy texnologiyalar orqali grammatika o'rgatish (Digitale Medien und Tools). Bugungi kunda raqamli vositalar o'qituvchiga katta yordam beradi:

„Digitale Medien motivieren und fördern individuelles Lernen.“ Raqamli vositalar o'quvchini rag'batlantiradi va individual o'rganishni qo'llab-quvvatlaydi.

Chet tilini o'rganishda grammatika — bu til me'morchiligining asosiy qurilishidir. Grammatik muss nicht trocken sein – sie kann lebendig, kreativ und spannend vermittelt werden. Grammatika zerikarli bo'lishi shart emas — uni jonli, ijodiy va qiziqarli tarzda o'rgatish mumkin. Shu yo'l bilan o'quvchilar grammatika orqali nafaqat qoidalarni bilib olishadi, balki tilni his qiladilar, qo'llaydilar va unga ega bo'ladilar. Grammatikani o'qitish bu faqat qoidalarni yodlatish emas, balki ularni muloqot vositasiga aylantirishdir. „Grammatik lernen heißt, besser kommunizieren können.“ Grammatikani o'rganish – yaxshi muloqot qilish degani. Grammatikani o'quvchining yoshi, darajasi va ehtiyojiga qarab, didaktik jihatdan mos va interaktiv tarzda o'rgatish samarali natijalar beradi. Zamonaviy chet tilini o'qitishda grammatikani o'rgatishdan maqsad — qoidalarni yodlash emas, balki ularni to'g'ri va mos joyda qo'llay olishdir. Shuning uchun, darslarda grammatikani faqat nazariy emas, amaliy, kommunikativ va kontekstual tarzda o'rgatish kerak.

Grammatikani o'rganish bosqichlari (Phasen der Grammatikvermittlung). Chet tilida grammatikani o'rganish jarayoni 3 asosiy bosqichdan iborat:

1. Einführung – Kirish. O'quvchiga yangi grammatika qoidasi misollar orqali ko'rsatiladi, Kontekst asosida tushunchani anglatish. Masalan: „Ich bin in der Schule gewesen.“ – Perfekt zamoni haqida suhbat

2. Erarbeitung – O'zlashtirish. Qoidani tahlil qilish (deduktiv yoki induktiv yo'l bilan), Mashqlar (Übungen), juftlik va guruhli ishlar, Grammatik strukturalarni gaplarda, dialoglarda qo'llash

3. Anwendung – Qo‘llash. Erkin muloqotda grammatikani ishlatish. Og‘zaki va yozma topshiriqlar orqali mustahkamlash. Hayotiy vaziyatlarda foydalanish (z. B. "Urlaub buchen", "Einkaufen gehen" kabi rolly o‘yinlar)

Grammatikani tushuntirishning samarali usullari (Effektive Vermittlungstechniken) Kontrastiv metod (Kontrastives Lernen). O‘zbek tili va o‘rganilayotgan chet tili grammatikasini taqqoslab tushuntirish (z. B. nemischa artikellar va o‘zbekcha artikal yo‘qligi). Fe'l zamonlari bo‘yicha jadval (Tabellen): Har bir zamon uchun maxsus jadval tuzish: „haben“, „sein“, „werden“ yordamchi fe‘llar orqali Misollar orqali yod olish (Satzmuster): O‘quvchilarga model gaplar berish va ularni o‘zgartirib ishlatishni o‘rgatish

Rekonstruksiya usuli (Rekonstruktion). O‘quvchilar buzilgan yoki noto‘g‘ri tuzilgan gapni to‘g‘ri grammatik shaklga keltirishadi

O‘quvchilarda grammatika ko‘nikmasini shakllantirish (Grammatikkompetenz aufbauen)

Repetition (takrorlash): yangi mavzu ustida turli mashqlar bilan takrorlash

Produktion (mustaqil ishlash): o‘quvchi o‘z gapini mustaqil tuzadi

Korrektur (xatoni to‘g‘rilash): o‘qituvchi xatoni to‘g‘ri, muloyim tahlil qiladi

Feedback (fikr bildirish): o‘quvchiga konstruktiv mulohaza bildirish

O‘quvchi grammatikani xato qilishdan qo‘rqmasdan qo‘llay olish darajasiga yetishi kerak.

Madaniyat va grammatika bog‘liqligi (Grammatik und Kultur). Grammatika shunchaki til qoidalari yig‘indisi emas, madaniyat bilan ham bog‘liq: Masalan: Siezen va duzen (sizlash va senlash) – bu grammatik shakl, lekin madaniy vaziyatni bildiradi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Urunbayevna, I. O. (2024). ILM-FANDA TERMINLAR OLAMI. XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI , 1 (1), 187-189.
2. Burxonovich, A. O. (2024). ZOOFRAZEMALARNI TADQIQ QILISHDA DA TISHKINA TAHLIL METODI (RUS VA INGLIZ TILLARI MISOLIDA). PEDAGOG, 7(9), 131-134.
3. Azamov, O. (2023). ZOOFRAZEMALARNI NEMIS TILIDAN O‘ZBEK TILIGA TARJIMA QILISH TAMOYILLARI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(23), 100-106.
4. Urunbayevna, I. O. (2025, March). TA’LIM JARAYONLARIDA TADQIQOT VA INNOVATSIYALARNI INTEGRATSIYA QILISHNI MATEMATIKA VA TERMINOLOGIYAGA CHAMBARCHAS BOGLIQLIGI. In Uz Conferences (Vol. 1, No. 2).
5. Dadajonova, S., & Bozorova, G. (2025). CORRECT PRONUNCIATION FORMATION IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS (USING GERMAN AS AN EXAMPLE). International Journal of Artificial Intelligence, 1(1), 250-253.
6. Muxtarovna, Q. N. (2025, March). NEMIS VA O ‘ZBEK TILLARI MISOLIDA KOMPLIMENTNING TILSHUNOSLIK VA MADANIYATSHUNOSLIKDAGI O ‘RNI. In Uz Conferences (Vol. 1, No. 2).
7. ҚОДИРОВА, Н. М. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ. ИНОСТРАННЫЕ ЯЗЫКИ В УЗБЕКИСТАНЕ Учредители: Министерство высшего и среднего специального образования Республики Узбекистан, (2), 85-99
8. Akbaraliyeva, N.G. (2024). TARJIMADAGI TIL VA MADANIYAT MUVOFIQLIKLARI. PEDAGOG , 7 (9), 135-137.
9. Urunbayevna, I. O. (2025, March). TA’LIM JARAYONLARIDA TADQIQOT VA INNOVATSIYALARNI INTEGRATSIYA QILISHNI MATEMATIKA VA

TERMINOLOGIYAGA CHAMBARCHAS BOGLIQLIGI. In Uz Conferences (Vol. 1, No. 2).